

– Som Laertes får man i alla fall sticka ner Hamlet på slutet

Erik Ehn om Laertes, teatern och livet

Ar 1974 var speciellt och betydelsefullt för mig. Det handlar inte om att Abba vann schlagerfestivalen, inte heller om den stora oljekrisen. Nej, det stora för mig var att jag föddes.

En annan sak som hände det året – och det var jag förstås helt ovetande om – var att Börje Ahlstedt spelade Laertes i Lars-Göran Carlssons uppsättning av *Hamlet* på Dramaten. Titelrollen spelades av Jan Malmström.

NU SKA JAG SPELA LAERTES i Staffan Valdemar Holms uppsättning av *Hamlet* på Dramaten i vår. Det är andra gången jag möter Staffan Valdemar i en Shakespeareuppsättning, förra gången var *Macbeth*. *Hamlet* spelas denna gång av Jan Malmströms son Jonas Malmström. Börje Ahlstedt medverkar även i denna *Hamlet*, och nu spelar han bland annat dödgrävaren.

Laertes ... Om man nu inte får spela *Hamlet* – som i ärlighetens namn alla Laertesar, Horatior och Fortinbrasar sedan 1600-talets början egentligen vill göra – och ändå vill vara med, så är Laertes en spännande uppgift. Och i mitt tycke roligare än Horatio: Man slipper stå bredvid och lyssna på dessa evinnerliga monologer och bara nicka och hålla med. Som Laertes får man i alla fall sticka ner *Hamlet* på slutet.

JAG BESLUTADE MIG FÖR ATT SAMTALA med två personer som tidigare spelat Laertes för att få hjälp och höra deras tankar om rollen med ett par konkreta frågor. Det blev samtal med två helt olika personer, men det mynnade ut i liknande och väldigt viktiga tankar.

JAG RINGER TILL JAIME ALVARADO, som 1999 var 16 år och spelade Laertes i *Hamlet* på Folkteatern i Gävle. Undertecknad spelade *Hamlet*. Det var ett samarbete med en problemklass som fått ett ultimatum: om de lyckades genomföra detta projekt med teatern och dess professionella skådespelare skulle de få lämna skolan med godkända betyg. Det var således

Erik Ehn. Foto: Sören Vilks

en ganska brokig och stökig grupp, men med en enorm kraft och energi som möttes i projektet. Av eleverna var Jaime den som fick en av dom största uppgifterna: som Laertes.

När jag nu ringer till honom har vi inte setts på nio år, han kanske inte ens minns mig eller projektet. Men det gör han och han utbrister:

– Heeej kompis *Hamlet*, hur mår du kompis? Längesedan vi sågs kompis.

Jag frågar vad han gör nuförtiden.
– Jag pluggar till elektronikingenjör. Visste du att dödgrävaren fått barn? Du minns dödgrävaren va?!

– Jag minns att dödgrävaren på ett av genrepn kastade spaden och gick sin väg mitt i scenen, och att jag fick tvinga tillbaka vår dödgrävare för att avsluta scenen, svarar jag.

Jonas Malmström och Erik Ehn i Staffan Valdemar Holms uppsättning av *Hamlet* på Dramaten i år. Foto: Sören Vilks

– Ja, det var fart på den dödgrävaren, säger Jaime.

Jag frågar hur han minns projektet och får ett ganska rörande svar:

– Det var en jättekick, det var höjdpunkten i mitt liv.

Jag frågar på vilket sätt?

– Jag fick agera med proffs, folk kollade på det jag gjorde, och jag fick vara någon i Laertes.

JAG SAMTALAR MED BÖRJE AHLSTEDT om Laertes och teatern, och genom det själva livet. Börje är för mig en stor skådespelare som alltid funnits med i mitt liv sedan jag varit riktigt liten. Jag frågar honom vem han haft som förebild när han själv var en ung skådespelare? Svaret kommer snabbt: – Georg Rydeberg! Jag beundrade honom, hans sätt att agera, att fånga en publik. Att med små medel helt kontrollera ett helt rum.

En sak som jag frågar Börje om, och som jag känner är viktigt, är om Börje lärt sig något av Georg, som jag i min tur kan lära mig av Börje, och sedan förhoppningsvis någon ung skådespelare kan lära av mig i framtiden. Börje ler åt tanken och förstår viljan att på något sätt leva vidare efter sig själv, att kunna sätta några spår i framtiden när man själv försvunnit. Han svarar att skådespelarkonsten ibland är svår att ta på: hur gör man, hur går det till?

– Det man själv enkelt kan göra är att man ser till att vara i bra form, man förbereder sig, man kommer i tid, man har respekt för rummet, och man kommer utvilad till föreställning och repetition, man tar sig tid att samla och koncentrera sig. Enkla knep för att skapa förutsättningar för att kunna skapa.

Jag förstår vad han menar och tänker i mitt stilla sinne på den utskällning jag fick av honom på turnén i Köpenhamn med *Macbeth* när jag stod och snackade i kulissen om vad jag haft för mig under dagen. Jag tar inte upp detta minne med honom, men håller med honom helt och fullt, prata om strunt kan man göra efteråt eller innan, men inte strax före en entré.

SEDAN LAERTES. VAD ÄR VIKTIGAST för Laertes tycker Börje, vilka egenskaper?

– Hans naivitet, kärleken till systemen, sedan sorgen efter fadern och systemen, efter det hämnden och sedan försoning med döden och förståelse för evigheten.

Jag undrar om det sista och får svaret att Laertes själv säger: ”Så dör jag rättvist för mitt eget svek.”

JAG HAR STÄLLT SAMMA FRÅGA till unge Jaime, och han beskriver det så här:

– Jag byggde en bild av att han haft det tufft. Mammans är borta. Han blir bortskickad till Frankrike. Han är nära Ofelia, det är starka känslor, han älskar henne så mycket att han blir tvungen att döda. På slutet visar han sin ilska.

Jaimes tanke att Laertes mot sin vilja skickas bort är ju inte otänkbar och ganska spännande.

EN ANNAN FRÅGA SOM JAG STÄLLT till dem båda är varför Shakespeare låter Laertes vara med så oerhört lite i början av pjäsen, för att sedan försvinna i ett par timmar innan han dyker upp på slutet igen och får flera scener på rad. Min erfarenhet av Shakespeare är att han alltid varit finurlig i liknande sammanhang. Finns det luckor för en skådespelare, så spelar samme skådespelare andra roller: jag tänker på att den som spelar Polonius ofta också spelar Dödgrävaren, eller att Mercutio brukar dubblas med apotekaren i *Romeo och Julia*.

BÖRJE MENAR ATT LAERTES MÅSTE etableras i början, och att hans omsorg om Ofelia måste visas.

– Sedan är hans icke-närvaro väldigt viktig för att förstärka tragedin runt både Polonius och Ofelia. Om Laertes hade varit där, på plats, kanske han skulle ha ingripit i handlingen tidigare. Att han inte var på plats ökar

Erik Ehn som Hamlet på Gävle folkteater 1999. Foto: Gävle folkteater

hans skuldskänslor och viljan till hämnd. Hans frånvaro är viktig för berättelsens fortgång.

Jaimes svar är lite kortare, men kanske inte mindre sant:

– Ja, Shakespeare ville väl ha det så.

JAG BLIR TVUNGEN ATT FRÅGA BÖRJE varför vi egentligen håller på med detta yrke, med allt vad det innebär, i form av uppoffringar, tvivel, glädje och längtan, frågor och plågor:

– Vi måste föra berättelserna vidare. Vi måste fortsätta att visa människor, berätta för dom. För vår egen del måste vi läsa in oss själva i berättelsen, blanda våra tankar, upplevelser, glädje och sorg med rollen, våra tvivel och undringar.

Jag undrar om han tror att svärten och sorgen är en förutsättning för en skådespelare. Och svaret kommer direkt:

– Ja. Det är en tillgång och den källa vi öser ur, vår egen personliga sorg som går över och ger kraft åt en roll som visar vår publik livet.

TROTS ATT JAG TALAT MED TVÅ SÅ helt olika personer med helt olika bakgrund och förutsättningar får jag

ändå ihop en klar bild. Jag tänker ofta själv att livet rusar förbi mig, att jag aldrig hinner uppleva nuet förrän det är för sent. Min tanke ligger antingen framåt i tiden, på vad som ska hända sedan, eller bakåt i tiden, på hur bra det var då. Aldrig kan jag komma till ro med mitt liv i stunden. Med ett undantag: Teatern! Där upplever jag det totala nuet, känslan av just detta ögonblick. Jag vet var jag står, vad jag skall säga, tänka och känna. Det kan kännas väldigt skönt ibland. Märkligt nära Jaimes känsla: när jag är någon annan är jag närmare mig själv.

NÄR JAG SKRIVER DETTA ÄR DET precis en vecka kvar till premiären på *Hamlet*. Jag skall göra mitt bästa för att få med mig dessa råd från två kloka personer. Börje vill med sin person, sina tankar och sitt engagemang föra berättelsen vidare. Jaime blev någon för att folk såg honom, och det lever han fortfarande med. Om det vill sig mycket väl kan till och med Georg Rydeberg, i sin himmel, le lite åt mina tafatta försök att föra vidare ett stråk av honom.

Text: Erik Ehn

Himla Hamlet

Ur sketch från revyn *Cyklar* (1985)

Laertes:

Jag heter Laertes, Ofelias bror.

Hämnden jag bär på är gruvlig och stor. Hamlet din tölp, nu förklarar du mig. Här dödas alla, men vem dödar mig?

Hamlet:

Lugn lilla Laertes, och dämpa dig nu. Först är det jag som skall dö, inte du.

Använd nu svärdet du har, så som du lärt av din far.

Laertes:

Haha! Nu är jag träffad, hurra jag får dö. Äntligen slipper jag denna miljö, full av intriger, elände och mord, full av besvärliga, krångliga ord. Lyckliga jag, som fick vila och ro. Hej med dig Hamlet, nu dör jag...koko!

Hamlet:

Den som har frågor med knepiga svar, den lämnas ensam bland döskallar kvar. Stackars prins Hamlet som inte fick dö. Nu får jag leva istället! Adjö!

Text: Claes Eriksson

Dubbel-dvd med Galenskaparnas revyer
Skraven är lös, Träsmak, Cyklar och TV-filmen
The Castle Tour för 99:- på www.discshop.se